

Bases para a construción dun cadro de clasificación de fondos dun arquivo municipal

ALFREDO ERIAS MARTINEZ

1. DEFINICION

Un cadro de clasificación de fondos dun Arquivo Municipal é un entramado de funcións e órganos a través do cal se estruturan as series documentais que o constitúen.

En boa lóxica, o cadro de clasificación é un resultado do bon coñecemento dos documentos e series documentais que integran un arquivo e, polo tanto, é algo que se construíra definitivamente unha vez que se remate o illamento e ordenación das series. De tódolos xeitos, aínda que o cadro sexa unha consecuencia desa laboura, é evidente que os problemas fundamentais con que se pode atopar un arquivista á hora de organizar un arquivo municipal son os mesmos ou semellantes en calquer lugar de España, posto que a lexislación básica afectou a todos de maneira semellante. Iso quere dicir que é perfectamente procedente o intento de construír un cadro de clasificación tipo que facilite, a priori, calquer laboura de organización que se realice nun fondo municipal dado.

Desde un punto de vista estrictamente teórico, sería desexable que o dito cadro cumprise ó cen por cen o principio de procedencia e da mesma maneira respetase a orde orixinaria da documentación. Se isto fose así, o resultado sería un organigrama (nunca mellor dito) que nos mostraría todo o entramado de órganos (xa non necesitaríamos falar de funcións) da administración municipal desde que a mesma existe documentalmente. E ó mesmo tempo veríamos tódolos tipos documentais que eses órganos xeneraron e conseguintemente as series que integran o arquivo municipal. Pero, ¿é posible construír un cadro desta natureza?

A resposta a esta pregunta non ten porque ser absolutamente negativa a priori e pode que algún día vexamos facer ese intento. Hoxe por hoxe, nembargantes, non parece posible unha construción sólida e racional, baseada exclusivamente neses principios, debido a diversos problemas non resoltos. Un deles é a falta de estudos amplios e profundos sobre todos e cada un dos órganos municipais, considerando a súa evolución histórica. Estes estudos deberíannos proporcionar ademais o coñecemento exacto das series documentais que os ditos órganos foron producindo.

Outro problema, aínda coñecendo ben órganos e series, sempre difícil de solucionar, sería o das distintas adscripcións duns órganos a outros ó longo do tempo. Porque, según iso, un mesmo órgano podería aparecer en diversos lugares do cadro e con el as series documentais que produce, as cales quedarían, deste xeito, fragmentadas. Todo isto, engadindo ademais que un tipo documental dado pode ser elaborado no seu proceso por órganos diferentes.

Como conclusión inicial, pois, non é aconsellable (nin siquiera desde un punto de vista teórico) construír un cadro de clasificación cun carácter exclusivamente orgánico. Naturalmente, digo isto porque estou pensando nun CADRO UNICO que abarque o pasado, o presente e se proxecte ó futuro. Outra posibilidade, a de tantos cadros como etapas históricas, non a considero.

2. PRINCIPIOS

2.1. Un cadro de clasificación debe ser ABERTO, ou dito de outra maneira, PREVISOR, de tal xeito que non se arrisque a súa validez polas cambiantes circunstancias que poidan afectar ó Arquivo Municipal.

2.2. Un cadro debe ser COHERENTE, de tal forma que non haxa confusión entre os distintos elementos de cada nivel. E dicir, que debemos ter presente a teoría de conxuntos e subconxuntos.

O primeiro problema que debe resolve-lo cadro é o da súa relación con outros cadros doutros arquivos, os cales, polas circunstancias que sexan, conviven co municipal, xeralmente no mesmo edificio, e son custodiados e organizados polo arquivista municipal. Pouco importa que xuridicamente non sexan municipais ou que o arquivista non teña estrictamente a obriga de organizalos e custodialos. Están aí e non coñezo ningún arquivista que os marxina, senon máis ben todo o contrario. E máis, a súa presenza déixase sentir na maioría dos cadros que coñezo: en Sevilla o derradeiro cadro de Dona Antonia Heredia (X-1988) contén unha sección do A. Municipal denominada, "Documentación ajena a la admón. municipal"; o de Cataluña reserva a secc. 15 e outras posteriores para coleccións facticias; o de Valencia ten diversas seccións a partir da XVI, inclusive, para arquivos notariais, eclesiásticos, etc.; en Mallorca a secc. 6 adícase a coleccións facticias e a 7 a arquivos particulares e de outras institucións; o cadro presentado pola Diputación Provincial de Zaragoza adica diversas seccións, desde a 6 inclusive, a fondos notariais e outros arquivos...

Non fai falta poñer máis exemplos. E claro que eses outros arquivos hai que telos presentes, pero ¿como? Evidentemente, sen perder de vista o principio de coherencia.

Coherencia quere dicir que se temos que contemplar a realidade de varios arquivos, independentes uns doutros, cada un deles debe te-lo mesmo valor no cadro, non sendo correcto que un (o Arquivo Municipal) apareza no nivel dos conxuntos (=arquivos) mentres que outros (a. notariais, a. particulares, etc.) aparezan no nivel dos subconxuntos (=seccións) do Arquivo Municipal. E, naturalmente, non importa que un arquivo sexa grande e outro minúsculo: a efectos do cadro cada arquivo ten o mesmo valor e a mesma independencia con respecto ós demais.

Neste senso, o problema dos diversos arquivos ten unha solución lóxica se partimos da base de que todos eles forman o maior conxunto posible con que nos podemos atopar a nivel local: o Arquivo dese municipio, máis aló do que xenera a administración municipal, e que englobaría distintos arquivos específicos.

A efectos do cadro, distingúiranse uns doutros por un dígito, a partir do cal se profundizará na organización de cada un, engadindo un novo dígito por cada nivel: un o arquivo específico, dous as seccións de cada arquivo, tres as subseccións, etc.

En Betanzos contamos tamén con diversos arquivos, unidos fisicamente ó Arquivo Municipal. O seu conxunto podería denominarse ARQUIVO DE BETANZOS e consta de diversos arquivos específicos, dos que enumeramos algúns coa dixitación que xa teñen asignada provisionalmente: 1. Arquivo Municipal de Betanzos, 2. Arquivo do Hospital de San Antonio, 3. Arquivo Notarial de Betanzos, 4. Arquivo da Contaduría de Hipotecas de Betanzos, 5. Arquivo da "Sociedad de Socorros Mutuos de Artesanos", 6. Sala "Cronista Vales Villamarín, ...

O mesmo exemplo pode aplicarse ó nivel das seccións, unha vez que entramos dentro dun conxunto-arquivo determinado (o que veño chamando arquivo específico). As

seccións son subconxuntos do arquivo, parte del, non poden existir fóra nin independentemente del. Pois ben, as subseccións, como subconxuntos á súa vez das seccións, teñen o mesmo tipo de relación con elas. Unha subsección é parte dependente dunha sección. Daí que se deba ter moito coidado á hora de definir o nivel das ditas seccións, posto que a menor número delas, maior é a posibilidade de que unha disposición legal calquera, unha variación imprevista, cambie a dependencia, por exemplo, dunha subsección respecto dunha sección dada, co que estaría en crise todo o cadro: sería incoherente.

2.3. Un cadro debe ser FLEXIBLE, o cal abonda na previsión e na coherencia. E preciso prever a posibilidade de distintas adscripcións orgánicas de determinadas funcións ou órganos no tempo, o que implica que o arquivista á hora de construír o cadro debe ter en conta a probable evolución da sociedade e o feito de que unhas funcións gañen ou perdan importancia. O arquivista aquí, sobre todo á hora de plantexar os pilares do cadro, que son as seccións, debe intentar o exercicio da prospectiva para que a súa planificación, o seu cadro, sexa o máis duradeiro posible e para que calquer cambio que paulatinamente haxa que aplicar ó mesmo non resulte traumático.

3. ORGANOS IGUAIS, SEMELLANTES E DIFERENTES

E corrente escoitar nas discusións profesionais que tal órgano que produce unha serie dada é en realidade outro con nome diferente, o cal produce outra serie que sería continuación da primeira. Diante disto considero, a partir da miña experiencia diaria no illamento e ordenación de series, que o arquivista ten que aprender a distinguir esencialmente o seguinte: 1) órganos iguais con distintos nomes, 2) órganos semellantes con distintos nomes e 3) órganos diferentes con nomes semellantes.

Un exemplo do primeiro caso atopoo en Betanzos no que parecen dous ou incluso tres órganos distintos cos nomes: "Asamblea Municipal", "Junta Municipal de Asociados" ou simplemente "Junta Municipal". Comprobei que son en realidade o mesmo órgano, aparecendo ademais nunha ocasión e para maior seguridade, a expresión: "Asamblea o Junta Municipal de Asociados". Non fai falta dicir que o arquivista ten a obriga de detectar estes casos con obxecto de non multiplicar artificialmente o número de órganos e conseguintemente o de series documentais.

Mentres que o primeiro caso é evidente e non xenera controversias, non ocorre o mesmo co segundo, é dicir, con aquel en que nos atopamos con dous órganos que, sendo semellantes nas súas funcións, teñen nome diferente. Un exemplo característico disto témolo na desaparecida "Comisión Municipal Permanente" e na actual "Comisión de Goberno". Ó meu modo de ver, o feito de que teñan funcións semellantes e que xeneren series semellantes, non autoriza ó arquivista a dicir que son o mesmo órgano. Tampouco o feito de que a "Comisión de Goberno" ocupe o vacío deixado pola desaparición da C.M.P. autoriza a dicir que son o mesmo. Cada un tivo a súa orixe nun momento dado, produto dunha lexislación concreta. O arquivista, como norma xeral, non debe confundir nin unir os dous. E isto vale, naturalmente, para as súas series. Haberá, polo tanto: *Libros de actas da Comisión Municipal Permanente* e *Libros de actas da Comisión de Goberno, ...*

Caso diferente é o de aqueles órganos que por entender en temas afíns ou complementarios, unhas veces aparecen separados e outras xuntos según a conxuntura histórica. Neste caso si é procedente uní-los no cadro. Así, temos en Betanzos unidas as

Xuntas de Beneficencia e Sanidade, o cal implica que o mesmo pode haber series que abarquen ás dúas (*Libros de actas das Xuntas de Beneficencia e Sanidade*) como series específicas de cada unha. Para o terceiro caso, o de órganos diferentes con nomes semellantes, podo poñer o exemplo da Xunta Provincial de Betanzos e da Comisión Provincial de Betanzos, que por existir moi próximas no tempo, entre 1810 e 1813, poderían levar a confusión ...

4. O CADRO DE CLASIFICACION E AS CLASES DE DOCUMENTOS

A teoría arquivística máis ortodoxa dinos que un cadro da clasificación debe aplicarse únicamente a documentos da mesma clase (só textuais, só gráficos, só docs. en imaxe, só docs. sonoros, etc.). Daí que, por exemplo, Francisco LLiset Borrel (*El Archivo Municipal*, Instituto de Estudios de Administración Local, Madrid, 1969) unha vez que estableceu o seu cadro para arquivos municipais, o aplicase sucesivamente ó que el chamaba as seccións de libros, planos e legaxos.

Hoxe, nembargantes, esta teoría presumo que está bastante en desuso, polo menos entre os arquiveiros municipais, posto que a realidade e o sentido común conflúen na necesidade dun cadro único, non só no tempo, senon tamén con respecto ás diversas clases de documentos que se produciron ou poidan producirse na administración municipal (outro tema é o da súa instalación, que si pode requirir tratamentos diferenciados).

Con mesura e sen radicalismos entendo que este é o camiño e sobre todo elo haberá que seguir reflexionando...

